

Pravda dolazi kasno

Svaki deset dana u Srbiji jedna žena strada u nasilju u porodici. Neretko je reč o ženama koje su nasilje prijavljivale, ali zbog dužine trajanja postupka i komplikovane procedure, nisu doživele njegovo okončanje i izricanje kazne nasilniku. Stradale su baš od tog nasilja koje su prijavljivale

Iako se sve više žena u Srbiji odlučuje da prijavi nasilje u porodici, sistem koji imamo ne omogućava brzu pomoć žrtvama. Često od trenutka prijavlivanja nasilja, do kraja postupka i eventualnog izricanja kazne prođe mnogo vremena. Svo to vreme žrtva živi sa nasilnikom, a tu više nema zaštite, jedan je od zaključaka razgovora "Nasilje u porodici i diskriminacija žena u Srbiji", održanog u okviru Mikser festivala, 12. juna u Beogradu. U razgovoru su učestvovala Tanja Ignjatović i Vanja Macanović iz Autonomnog ženskog centra i sudije Anja Zrelec, Katarina Vujović, Sanja Bukva i Vesna Lukačević, predstavnice Asocijacije žena sudija Srbije.

Sudski postupci su dugotrajni, pa se mnoge žene ne odlučuju na taj korak jer je pravda spora. Čak i kada se odluče da nasilje prijave, u obavezi su da daju izjave u policiji, na sudu, u tužilaštvu, pa se dešava da svoj iskaz promene. "Menjanje iskaza često je kada između onog ko vrši nasilje i onog ko je žrtva postoji emotivna ili veza druge vrste, koja ih upućuje jedne na druge, gde postoje psihološka povreda i izdaja poverenja, ljubavi, odnosa...", smatra Tanja Ignjatović: "Žrtva ima mnogo dilema, zbunjenosti, emocija koje variraju od mržnje i ogromnog besa, do krivice, preko straha i tuge. U tom psihološkom stanju ona ne voli svog partnera, dete, roditelja, to jest nasilnika, onda kada je nasilan, ali ga voli zato što je ta ljubav upisana i evolutivna."

Kako bi se problem rešio, neophodno je pronaći sistemsko rešenje i sve aktere povezati. U tom sistemu mogu da učestvuju centri za socijalni rad, škole, vrtići, komšije, poslodavci, prijatelji, smatra sudija Sanja Bukva, članica Asocijacije žena sudija Srbije koje je i osnovano u cilju povezivanja ovih aktera i bržeg dolaženja do pravde. "Moramo da naučimo ljude koliko je važno da prijave nasilje koje prime. Te prijave mogu da budu anonimne, ali je značajno da se postupci pokrenu

i da sud dobije što više informacija. Što je više dokaza, to je postupak brži a zaštita bolja."

Asocijacija žena sudija Srbije osnovana je sa idejom da utiče na promenu zakonodavstva u ovoj oblasti. Cilj udruženja je da uključi i poveže sve činioce sistema, da se policija, sud, centri za socijalni rad, škole i vrtići povežu u sistem i da se obezbedi dobar protok informacija koje će stići do tužilaštva i suda, što bi dovelo do dobrih mera zaštite. Ideja asocijacije je da sudije koje primenjuju zakone pokušaju da daju doprinos i sugestije kako bi pravdu dobile sve žene koje je traže. "Ovo udruženje postoji da bi nateralo državu da razmisli o tome i da što pre donese zakone koje će primeniti", smatra Bukva.

Žene koje se osmele da zatraže pravdu i dođu pred sud, pre ili kasnije tu pravdu dobiju. Međutim, često ti postupci traju i po nekoliko godina. Promene zakonskih odredaba koje bi dovele do bolje zaštite od nasilja u porodici prostor su u kome asocijacija može da reaguje, smatra sudija Vesna Lukačević: "Pri izricanju kazne sudije vagaju šta je manje zlo, šta bi se desilo sa žrtvom kada nasilnik dobije kaznu zatvora. U mnogim slučajevima i nakon okončanja postupka nasilnik i žrtva žive zajedno. Javnost očekuje strogu kaznenu politiku, ali mislim da to u praksi nije dobro. Uslovne osude sa zaštitnim merama koje bi bile efikasnije i pojačane od zakonodavne vlasti, postizale bi svoju svrhu kažnjavanja. Težina izricanja kazni u ovakvim postupcima, za sudiju koji je izriče, najteži je deo postupka."

MRTVO SLOVO NA PAPIRU

Iako je Srbija među 36 evropskih zemalja koje su se 2013. godine obavezale na sprovođenje Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, odnosno Istanbulske konvencije, za nepune tri godine nije se mnogo toga uradilo. Ova konvencija prvi je i jedini regionalni evropski

pravno obavezujući instrument u oblasti nasilja nad ženama. Prema Akcionom planu o pridruživanju Srbije EU, implementacija u domaće zakonodavstvo bila je predviđena za ovu godinu, međutim, do toga nije došlo. Tom konvencijom između ostalog predviđeno je uvođenje pravne kategorije žrtve, kao i finansijska pomoć žrtvama, na šta je Srbija stavila veto.

Vanja Macanović iz Autonomnog ženskog centra smatra da za usvajanje ove Konvencije zasluge treba pripisati velikom broju žena – iz vlasti, nevladinih organizacija, parlamenta, članicama ženske parlamentarne mreže i mnogim ženama koje su se, svaka u okviru onoga što radi, zalagale da ona bude ratifikovana. "Usvajanje Istanbulske konvencije veliki je uspeh za Srbiju. Nedostaje usaglašavanje zakona sa tom konvencijom. Taj zakon trebalo bi da se zove Zakon protiv svih vrsta rodno zasnovanog nasilja. Pitanje je da li je Srbija spremna da donese takav zakon."

Ono što nacrt ovog zakona između ostalog predviđa jeste saradnja svih institucija uključenih u proces. "Senzibilizacija svih učesnika u postupku je neophodna", smatra sudija Katarina Vujović. "Potrebno je ukazati da se radi o osetljivoj kategoriji stanovništva i u tom smislu edukovati sve – od sudija i tužilaca, policije, centara za socijalni rad. To je ono što u ovom trenutku nedostaje. Naš cilj i namera je da ukažemo da nedostaje ozbiljno sistemsko rešenje."

Ozbiljna saradnja između institucija postoji u takozvanom "zrenjaninskom modelu". Sudski postupak ne može da se privede kraju na adekvatan način ukoliko nema adekvatne pripreme samog predmeta, saglasne su sudije. "Do sudskog postupka nekada dolazi a da postoji samo jedan dokaz, iskaz žrtve. Ona u toku postupka taj svoj iskaz često menja, povlači, koristi se pravo privilegovanog svedoka i onda su sudije nemoćne",

KADA ŽENE DOLAZE PO PRAVDU: Debata Asocijacije žena sudija i Autonomnog ženskog centra

Foto: M. Milenković

dodaje sudija Vujović. "Svesni smo da je nasilje postojalo, da postoji ozbiljan problem, ali nemamo mehanizme. Potrebno je uticati na tužilaštvo na to kako da pripremi predmet, kako da pripremi žrtvu za svedočenje, da odredi eventualno veštačenje, psihološko testiranje koje bi pomoglo da se čitava situacija sagleda na pravi način i da sudije mogu da sprovedu postupak do kraja. Sudije mogu da sude samo na osnovu dokaza."

Kako bi se izbeglo menjanje iskaza žrtve, potrebno je primeniti jedno od dva rešenja koja su se u praksama drugih zemalja pokazala kao dobra. U tim sistemima ili nema privilegovanog svedoka, ili se koristi prvi iskaz koji je žrtva dala pred policijom, uz to da se jasno dá će se taj iskaz koristiti dalje u krivičnom postupku. "Kod nas se dešava da žrtva više puta mora da dá iskaz. Ona sa svoje pozicije misli da je, kada je jednom dala iskaz u policiji, sve završeno. A onda je zove tužilac, pa sudija, pa posle više od godina dana vraća sve ono što joj se dešavalo", kazala je Macanović i dodala da je za nasilnike prirodno da lažu, manipulišu i da okreću realnost i sebe predstavljaju kao žrtve. "Policiji, tužilaštvu i sudiji oni se predstavljaju mnogo bolje nego njihove žene, koje često deluju histerično. Zbog toga su potrebni specijalizovano znanje i saradnja svih aktera."

Predlog Asocijacije žena sudija Srbije je da se uvedu dve nove mere bezbednosti. To su obavezan nadzor organa starateljstva i psihološko savetovalište koji bi mogli da se izriču uz uslovne osude, koje bi za nasilnike bile obavezne.

Po mišljenju Tanje Ignjatović, nasilnik je svestan svakog svog postupka: "Kad reši da se napije, nasilnik pije samo da bi mogao da bude nasilan uz manje osećanja krivice, prebacivanjem odgovornosti na alkohol. Saglasna sam da bi trebalo da postoje programi za nasilnike, ali tek onog trenutka kada on prizna šta je uradio, bez umanjivanja i prebacivanja odgovornosti, on ima šansu da se menja." Ignjatović smatra da je ovakve programe pogrešno nazivati terapijama, jer nasilnici, u većini slučajeva, nemaju nikakve poremećaje koje treba lečiti. Pravilniji naziv bi bio edukacija ili prevaspitavanje.

OŠTEĆENA I ŽRTVA

Žrtva kao posebna kategorija nije definisana u srpskom zakonodavstvu, već se i za one koji trpe nasilje u porodici koristi izraz "oštećeni". Novim zakonom treba insistirati na tome da se oštećeni u krivičnim delima nasilja u porodici nazivaju žrtvama. Time se pojačava intenzitet onoga što je ugroženo i potencira se na njihovom statusu.

"Žrtva je u našem jeziku ženskog roda

i to nije slučajnost", kaže Tanja Ignjatović. "Zašto nasilnik nije ženskog roda? Žrtva svakog asocira na nemoćnu osobu, što onda implicira da mora biti prebijena, pasivna i nemoćna, da ne sme da se brani ni verbalno da napada, da bi mogla da bude viđena kao žrtva koja će ostvariti ono po šta je došla u sud. Ženske organizacije koje žele da kažu da žene imaju snagu, da mogu da izađu iz nasilja, da treba da odrede svoje puteve, godinama unazad birale su da žrtvu nazivaju preživela, da bi naglasile taj pozitivan aspekt. Ja se zalažem za izraz žrtva. Žrtva je osoba koja ima pravo da bude bezbedna, da bude zaštićena, a to implicira odgovornost države, zakone i praksu da joj se ostvari pravo na život bez nasilja i pravo na osnaživanje i podršku."

Anja Zrelec iz Asocijacije žena sudija Srbije dodaje da lice koje je prebijeno ne treba nazivati oštećenim, već mu dati poseban tretman u odnosu na lice koje je imovinski oštećeno. To bi, dodaje, doprinelo efikasnosti, zaštiti, uvođenju novih mera koje bi žrtvu zaštitile. U domaćem zakonodavstvu takve odredbe ne postoje. Predstavnice Asocijacije žena sudija Srbije saglasne su u tome da domaće zakonodavstvo mora da napravi razliku između onih kojima je učinjena materijalna šteta, pa ih ima smisla nazivati oštećenima, i onih koji su izloženi napadu na život i telo, koji su nedvosmisleno žrtve.

Iako je Istanbulsku konvenciju Srbija ratifikovala još 2013. godine, na njenu implementaciju se i dalje čeka. To nije novost u domaćem zakonodavstvu. Ono što nedostaje jeste volja donosilaca odluka da ona bude sprovedena. Takvo neodgovorno ponašanje države prema žrtvama nasilja za posledicu ima visok procenat nasilja u porodici, koje neretko ima i smrtni ishod. Hoće li se na dnevnom redu novog parlamenta konačno naći zakon koji uređuje ovu oblast i koji je usklađen sa pomenutom konvencijom, ostaje da vidimo. Do tada ostaje da prebrojavamo žrtve, koje bi u nekom drugačijem sistemu verovatno bile preživle. Od početka ove godine, u rodno zasnovanom i porodičnom nasilju stradalo je 11 žena.

KATARINA STEVANOVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.